

Pál-Antal Sándor

Örmények Marosvásárhelyen

(3. rész)

Származásukat tekintve döntő többségük erzsébetvárosi, amit a források elég gyakran ki is hangsúlyoznak. De vannak közöttük gyergyószentmiklósiak, csíkiak és szamosújváriak is. Ez utóbbiak többen is.

Az 1840-es évekig eléggé zárt közösséget alkottak. Erre utal az a tény, hogy maguk között házasodtak, a házasságkötésekkor jelen lévő tanúk és az újszülöttek keresztszülei rendszerint örmények voltak. Azért akadtak kivételek is. Így: Novák Frigyesnek János nevű fiát 1779-ben gr. Lázár János és Matskási Ágnes, Anna nevű leányát pedig 1783-ban Radák József és özv. Sándor Jánosné keresztelték; Szentpéteri Kristófnak Anna Mária nevű leányát 1781-ben Péterfi József és Prenner Anna Borbála, az 1784-ben született János nevű fiát pedig Péterfi József és Matskási Ágnes. A későbbiekben nem örmény keresztszülőkkel Petráskó Gergely, Csíki Gergely, Issekutz Márton, Csíki János dr., valamint Jakabffy József egy-két gyerekének a keresztelésénél találkoztunk. Az elsőnek tekinthető vegyes házasságot Csíki Márton ügyvéd kötötte Kováts Franciskával 1838. november 5-én. Az örmény–magyar házasság 1848 előtt ritka volt.

Marosvásárhely társadalmába való be-

illeszkedésüket nagyban befolyásolta, hogy a döntő többségben magyarokból álló római katolikus egyházközség tagjai voltak és gyerekeiket is az itteni katolikus iskolában taníttatták, ami nemcsak az egymás mellett élést, hanem az együttélés lehetőségeit is lényegesen kitágította.

Foglalkozásukat tekintve döntő többségük kereskedő volt. Kézműves csak elvétve akadt közöttük. Érdekes, hogy az erzsébetvárosi Szentpéteri család Marosvásárhelyre költözött egyik tagja, Kristóf a kézművesmesterséget választotta. Ennek a családnak a tagjai egyszer sem szerepeltek a kereskedők között, kitarítottak a kézműves mesterség mellett. Az 1786-ban született Antal szabó lett, az 1791-ben született János pedig szűcs.

Ahogy a társadalmi érvényesülés lehetőségei az 1800-as évek első felében tágulni kezdtek, a kereskedők mellett más foglal-

kozási örmények is megjelentek, akik főként az egészségügyi és a jogi pályán való érvényesülést választották. Főként a Csíki család több tagja fordult el a kereskedelemről, János orvosi pályát választott, Ferenc (szül. 1819.) patikus lett, Márton (szül. 1812.) pedig ügyvéd. Az Issekutz családból az 1811-ben született Adeodát ugyancsak jogi pá-

Pál-Antal Sándor Csíkkarcfalván született 1939. szeptember 26-án. Középiskoláit Nagybányán és Csíkszeredában végezte. 1963-ban a Babeş-Bolyai Egyetemen történelem szakos tanári diplomát szerzett. A Marosvásárhelyi Állami Levéltárban kezdte pályáját, levéltáros (1963-67), majd főlevéltáros, 1981-től a magyar paleográfia lektora az Állami Levéltár bukaresti továbbképző központjában. 1995-től Marosvásárhelyen levéltári szakértő. Az EME marosvásárhelyi fiókjának elnöke. 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választották.

lyára lépett és bíróként városunk neves és megbecsült polgárává vált.

*

Akárcsak a város lakossága általában, az örmények is az 1848 előtti rendi társadalomra jellemző állapotokat tükröző különböző jogállásúak voltak. Találhatók közöttük egyszerű városlakók, jómódú polgárok, de nemesi kiváltságokkal élők is. A városban munkát, megélhetést találók előbb egyszerű városi lakosokká váltak. Idővel a jobb módúak polgárjogot is szereztek, akik a „városi törvénykönyvben” 1604-ben lefektetett jogokkal és kötelezettségekkel felruházott társadalmi réteg tagjaivá váltak. Becsületos megélhetési lehetőségekkel rendelkeztek, házak és örökségek birtokosai voltak, és a város épülésére, jogainak tiszteletben tartására és megvédésére eskütelletel vállalkoztak. A polgárjog megszerzése előtt minden egyes lakos, legyen az polgár leszármazott vagy idegenből jött, csak polgárjog nélküli városlakó volt. A városlakók lehettek „libertinusok”, vagyis szabadok-szabadosok (másoknak alá nem rendelték), zsellérek, napszámosok vagy szolgák, attól függően, hogy milyen munkából biztosították megélhetésüket.

A városban élő módosabb örmények megtelepedésük után igyekeztek városi polgárrá válni, ami többségüknek sikerült is. Az 1783–1844 közötti időkből legkevesebb 44-en szereztek meg a polgárjogot. Tényleges számuk magasabb lehetett, amit a fennmaradt nyilvántartások hiányossága miatt pontosan megállapítani nem tudtunk.

A módosabb örmény kereskedők egy része nemességet is szerzett. Összesen 56 magyar nemességet szerzett örmény famíliát tartanak számon. Ezek közül az ideszámazott családtagok révén többen Marosvásárhelyhez is kötődnek. Ilyen nemesi leszármazottak a Csíki, Gáspár, Issekutz, Novák,

Petráskó, Patrubán, Szentpéteri és Verzár család tagjai. Közülük Petráskó Gergely 1831-ben marosvásárhelyiként vált nemessé. (Később, az általunk tárgyalt időszak után, Issekutz Adeodát bíró marosvásárhelyi előnévvel újabb nemességet is szerzett.)

Az örmény nemességgel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy legtöbben a 18. század második felében, Mária Terézia uralkodása idején szereztek meg ezt a kiváltságot. Ebben az időben ugyanis gyakorlattá vált a nem földműveléshez vagy fegyverforgatáshoz kötődő foglalkozásúak megnevesítése. Ilyenek voltak a bécsi udvartól kiemelten támogatott szakmát űzők, az orvosok (pl. a Marosvásárhelyhez kötődő Mátyus István) és a kereskedők.

Az örmények nemességszerzési lehetősége az uralkodó háznak főként a katonai kiadások fedezésére tett anyagi támogatás honorálásához kötődött. Jól példázza ezt a helyzetet az erzsébetvárosi Szentpéteri Kristóf nemeslevele 1760-ból. A kiváltságlevelével adományozásának megokolásában olvashatjuk, hogy mivel az uralkodóhoz benyújtott állhatatos könyörgése mellett a folyamodó a kincstárát bizonyos mennyiségű pénzzel segítette a most zajló háborúban, az uralkodó felruházta őt a birodalomban gyakorolt nemesi jogokkal. A szerzett kiváltságokat azonban tulajdonosaik csak részben gyakorolhatták. Városlakók lévén, a városi jogszabályok korlátozó rendelkezései miatt adómentességet nem kaptak, pedig ez a kedvezmény volt a kiváltság legfontosabb tényezője. Polgáresküt tett városiak lévén, a város jogszabályaival szemben kiváltságaikat e téren nem érvényesíthették, és az ott lévő házaikra, örökségeik után is adót fizettek. A nemesi cím azonban rangbéli megkülönböztetést, nagyobb tiszteletet és helyzeti előnyt biztosított számukra.

*Folytatjuk
(Népujság, Marosvásárhely, 2013. máj. 31.)*